

СУПРОВІДНИЙ ТЕКСТ

Слайд 1. Вступ

Шановні батьки, давайте уявимо дуже реальну ситуацію. Ваша дитина сидить у своєму телефоні — як завжди. І раптом їй пише незнайомец: «Привіт, хочеш заробити 5 тисяч гривень? Є просте завдання — зробити фото будівлі, принести пакунок або намалювати графіті». Ніби нічого особливого, правда?

А тепер — поставте собі кілька запитань. Добре подумайте над відповіддю.

- Чи погодиться ваша дитина?
- Чи подумає вона, що тут щось підозріле?
- Чи знатиме, що це — не гра, а реальна загроза? Що такі завдання дає ворог, аби втягнути, використати — і, можливо, потім знищити?
- Чи прийде дитина до вас і розкаже про це? Чи, може, вирішить промовчати — бо «нічого страшного» не зробила, або боїться, що ви насварите?

Я кажу це не для того, щоб налякати, а щоб показати: це вже відбувається з українськими дітьми. І, на жаль, не всі вони встигають зрозуміти, що стали жертвами. Тому сьогодні ми маємо поговорити — як діяти, на що звертати увагу, і головне — як зробити так, щоб ваша дитина сказала вам правду, перш ніж буде пізно.

Слайд 2. Загальна інформація про масштаби вербування

В Україні зафіксовано вже понад 400 випадків, коли російські спецслужби намагалися залучити наших громадян до диверсій.

Приблизно п'ята частина з викритих завербованих — це діти, неповнолітні до 18 років.

Вербувальники в інтернеті обіцяють підліткам легкий «заробіток» і пригоди, але реальність зовсім інша. Наслідки таких дій дуже страшні: на дітей, якщо їх викриють, чекає кримінальна відповідальність аж до в'язниці, а якщо не викриють, вони все одно наражаються на смертельну небезпеку. Були випадки, коли такі «ігри»

закінчувалися для дітей тяжкими пораненнями або навіть загибеллю. Тож проблема вербування неповнолітніх не теоретична – вона реальна й може зачепити кожного.

Слайд 3. Два реальні кейси

Наведу дві реальні історії, щоб показати, як це відбувається. Перша сталася в Івано-Франківську. Двоє місцевих підлітків – хлопці 15 і 17 років – через телеграм-канал шукали можливість підзаробити й натрапили на вербувальників. Їм дали завдання: виготовити саморобні вибухові пристрої і закласти бомбу біля залізничного вокзалу. За це пообіцяли гроші. Хлопці виконали вказівки, **але** їх цинічно використали: коли підлітки несли вибухівку, російські куратори відстежували їх за допомогою GPS і дистанційно підірвали бомбу просто в руках у дітей. 17-річний загинув на місці, а його 15-річного друга з тяжкими пораненнями ледве врятували лікарі. Бачите, вербувальникам було байдуже до дітей – вони планували їх позбутися як виконавців, щойно диверсія сталася.

Друга історія – з Тернополя. Там жертвою вербування стала 14-річна школярка. Їй теж пообіцяли легкі гроші, і, щоб втягнути її глибше, зловмисники зламали телефон дитини і вкрали її особисті фото. Потім почався шантаж: їй погрожували викласти її відверті фотографії в інтернет, якщо вона не виконуватиме їхні завдання. Налякана дівчинка погодилася. Їй наказали власноруч зробити вибуховий пристрій, сховати в рюкзак і залишити біля будівлі райвідділу поліції. Фактично, окупанти планували використати дитину як живого смертника: хотіли дистанційно підірвати бомбу, коли вона буде поруч, щоб і її вбити, і ще й інших людей навколо. На щастя, цього вдалося уникнути: наші правоохоронці вчасно виявили вибухівку, знешкодили її та врятували життя дівчинки. Ці два кейси, реальні й моторошні, показують, наскільки безжально діють вербувальники.

Слайд 4. Як саме працює схема вербування

Тут ми бачимо три реальні сценарії, за якими російські спецслужби найчастіше вербують наших дітей.

Перший сценарій — шантаж особистими даними.

Уявіть: зламують акаунт дитини, знаходять там особисті фото, відео, переписку. Після цього пишуть їй: «Або виконуєш наше завдання, або все це побачать твої друзі, батьки, уся школа». І тут важливо розуміти: дитина не завжди знає, як правильно зреагувати. Вона лякається. Думає, що втратить репутацію, що її зненавидять, — і погоджується. А завдання серйозні: фотографії військових частин, підпали, диверсії. Усе це реальні злочини, за які дитина несе відповідальність.

Другий сценарій — обман через "дрібні" завдання.

Це один із найпоширеніших сценаріїв. Усе починається з малого: сфотографуй міст, намалюй графіті, віднеси "пакунок" — отримаєш 500 чи 1000 гривень. І справді платять. Дитина думає: «Легкі гроші, нічого ж небезпечного». Але потім отримує «фінальне завдання» — і саме на цьому етапі її підривають або вбивають. Такий випадок був, зокрема, в Івано-Франківську. Це страшна правда: ворог використовує дітей як витратний матеріал. Вони не збираються платити «фінальну винагороду». Їм вигідніше позбутися свідка. А з цих обіцяних коштів заплатити ще десятьом дітям за дрібні завдання, щоб втягнути їх до цієї схеми.

І третій сценарій — шантаж тим, що вже зроблено.

Дитина щось зробила: умовно, сфотографувала об'єкт. А потім їй кажуть: «Тепер ти — співучасник злочину. Якщо не зробиш наступне, здамо тебе поліції». У такій ситуації дитина вже не знає, куди йти. Їй страшно, вона мовчить. І погоджується на нові, серйозніші завдання: підпалити авто, підкласти вибухівку, влаштувати теракт.

Ось чому так важливо, щоб діти знали про ці схеми заздалегідь. Щоб розуміли: це не гра, не квест і не «легкий заробіток». І найголовніше, щоб вони знали, що завжди можуть звернутися до вас, батьків. Що ви не осудите, а допоможете. Ми маємо зняти страх і сором, бо відвертість дитини може врятувати їй життя.

Слайд 5. Хто в зоні ризику

Кого ж найчастіше намагаються вербувати? На перший погляд здається, що в зоні ризику передусім ті діти, які ростуть у складних умовах: мають матеріальні проблеми, брак уваги або навіть схильність до залежностей. І справді, статистика СБУ підтверджує, що ворог робить ставку на найвразливіших: більшість завербованих дорослих – це безробітні люди, багато хто мав алкогольну або наркотичну залежність. Але серед викритих диверсантів майже чверть – неповнолітні діти з абсолютно різного достатку сімей. Чому? Адже молодь легше піддається психологічним маніпуляціям. Вороги думають, що такі люди й діти більш поступливі, їх легше купити або обдурити. **Тож** важливо розуміти: винятків немає. Насправді під прицілом може опинитися будь-яка дитина, навіть із благополучної родини. Вербувальники діють через інтернет і часто «стріляють навання»: розсилають масово свої пропозиції, а таптом хто клюне. Тому не можна думати, що якщо в сім'ї все гаразд, то це гарантія безпеки. На жаль, були випадки, коли на гачок потрапляли діти як із забезпечених сімей, так і патріотично виховані, бо спершу зловмисники не кажуть прямо, що вони від ворога. Вони можуть прикидатися навіть «українськими активістами» спочатку. Отже, у зоні ризику – **кожен** підліток, хто має доступ до інтернету і кого можна спіймати на ці типові гачки.

Слайд 6. Ознаки, що дитина може бути в зоні ризику

Як же нам, учителям і батькам, зрозуміти вчасно, що дитина потрапила під чийсь небезпечний вплив? Є певні тривожні дзвіночки в поведінці підлітків, на які варто звернути увагу.

По-перше, зміни в поведінці та настрої. Якщо ваша дитина раптом стала більш потайною, відстороненою, у неї з'явилися таємниці, які вона не хоче обговорювати, це привід насторожитися. Може проявлятися дратівливість або, навпаки, надмірне збудження, нервозність, безсонні ночі (сидить допізна в телефоні).

По-друге, зміна кола спілкування або поява загадкових нових «друзів». Придивіться, із ким дитина контактує в

інтернеті, чи не виникли раптом якісь незнайомі вам співрозмовники, нові групи, чати, де вона постійно перебуває. Якщо підліток почав часто відлучатися з дому й ви не до кінця розумієте, куди він ходить або що робить, це теж сигнал.

По-третє, фінансові моменти. Одним із показників може бути поява в дитини грошей або дорогих речей, яких ви їй не давали. Наприклад, ваша донька або син почали витрачати гроші, купувати щось собі, пригощати інших, але джерело цих коштів незрозуміле. Не полінуйтеся спитати напругу: «Звідки в тебе гроші? Хто тобі дав?». Якщо відповіді нечіткі або дитина уникає теми, це серйозна причина поговорити глибше.

І останнє: надмірна секретність в онлайні. Коли підліток постійно ховає екран телефону, різко згортає вікна, коли ви заходите, щось явно приховується. Звичайно, у кожного тінейджера є особистий простір, але, якщо така таємничість раніше не була притаманна вашій дитині, варто з'ясувати, що відбувається. Усі ці ознаки самі по собі ще не доказ вербування, але їх точно не можна ігнорувати. Якщо ви відзначили декілька з них, час відверто поспілкуватися з дитиною та за потреби звернутися по допомогу.

Слайд 7. Чому діти погоджуються

Проаналізуємо мотиви, чому ж діти взагалі йдуть на таке? Що може спонукати підлітка погодитися виконувати злочинні завдання? Насправді причин кілька, і злочинці вміло їх використовують. **Перша причина – гроші.** Багатьом підліткам бракує власних коштів, є бажання бути фінансово незалежними. Коли раптом пропонують легкі гроші, що значно більші за їхні кишенькові гроші, дітям важко встояти. Навіть розумні й свідомі діти можуть піддатися спокусі швидкого заробітку (як то кажуть, «безкоштовний сир» дуже привабливий). **Друга – азарт та емоції.** У підлітковому віці часто хочеться пригод, драйву, яскравих вражень. Вербувальники це знають і подають свої завдання як гру: «виконай місію – отримай нагороду». Деяким дітям це здається чимось таємним і крутим, наче шпигунський квест. Ворог навіть романтизує злочини, маніпулює

почуттям пригоди, щоб дитина не думала про наслідки, а лише про «прикольний досвід». **Третя – обман і тиск.** Вербувальники можуть втертися в довіру: прикинутися другом, підтримати емоційно дитину, коли їй важко, а потім непомітно схилити до «послуги». Або, навпаки, одразу залякати й шантажувати, як було з тією дівчинкою з Тернополя. Тобто дитину можуть поставити в ситуацію, де вона робить щось зі страху.

На жаль, підлітки не до кінця розуміють, на що себе наражають. Вони можуть думати: «Ну, сфоткаю щось чи підпалю – і все, мене ж не спіймають». Або взагалі не усвідомлюють, що це серйозно. Тому нам треба застерігати: **наслідки будуть тяжкі.** По-перше, закон. Дитина, навіть якщо їй 14 – 15 років, понесе кримінальну відповідальність за диверсійну діяльність. Звісно, суд враховує юний вік, але це все одно може бути реальний термін ув'язнення. А значить, і судимість, зруйнована біографія, зіпсоване майбутнє. По-друге, ризик для життя і здоров'я. Ми вже почули приклади: дітей можуть підірвати на їхньому ж завданні або дитина може постраждати від підпалу або вибуху. Це не іграшки: можна втратити кінцівки, зір, отримати страшні опіки, травми або взагалі загинути. По-третє, колосальна психологічна травма. Уявіть стан тієї дівчинки або того хлопчика, які пройшли через таке – страх, шок, потім усвідомлення, що тебе обманули й використали... На все життя може залишитися цей біль і сором. Тому діти фактично ламають свою долю, погоджуючись на такі авантюри. Наше завдання – пояснити їм це наперед, щоб вони ніколи на таке не йшли.

Слайд 8. Як батьки можуть цьому зарадити
Профілактика – наше головне зброя. Тож що можуть зробити батьки, щоб убезпечити свою дитину від подібних ситуацій? **Перш за все – відверто говорити.** Налагодьте зі своїми дітьми щирий, довірливий діалог. Поясніть їм, що існують такі випадки, коли незнайомиць в інтернеті пропонує гроші за «прикольні завдання», і що це все пастка. Важливо, щоб про цю тему говорили в кожній родині, де є тінейджер. Не лякаючи, а спокійно пояснюючи: якщо колись тобі хтось запропонує легкий заробіток у соцмережах, обов'язково скажи мені або татові, ми розберемося. Дайте зрозуміти

дитині, що вона може вам довіритися, і що ви на її боці. Часто підлітки мовчать, бо бояться кари або що їх не зрозуміють, – розвійте ці страхи на березі, скажіть: «Якщо з тобою щось подібне стається, ти не будеш винен, ми тебе не лаятимемо – допоможемо». **Друге – навчати й запобігати.** Говоріть про інформаційну гігієну, розповідайте про різні інтернет-афери, шахрайства, наводьте приклади. Дитина змалечку має засвоїти, що легкі гроші майже завжди пов'язані з обманом або злочином. Поясніть про «безкоштовний сир» у пастці: якщо хтось обіцяє велике й нічого взамін, тут щось нечисто. Підліток, який це розуміє, уже насторожиться сам. Також варто донести, що вербувальники можуть прикидатися добрими людьми або навіть «своїми» однолітками. Тому будь-яка підозріла пропозиція від незнайомця – привід негайно з вами порадитися.

Третє – контроль та участь. Звичайно, у всіх нас бракує часу, але цікавтеся життям своєї дитини: **чим вона живе онлайн.** Підпишіться на її канали, хоча б знайте, у яких групах вона сидить, із ким переписується (не обов'язково читати все, але хоч мати уявлення). Домовтеся про правила користування гаджетами: наприклад, телефон не відключається від батьківського контролю або ви разом час від часу переглядаєте, які нові контакти з'явилися. Дитина може пручатися, казати «це моє особисте» – тоді поясніть, що такий час, що зараз це питання її безпеки, а не недовіри. І **четверте – фінансова грамотність і підтримка.** Вербування часто працює через бажання грошей, тож протидія тут – дати дітям здорове розуміння грошей. Обговорюйте з підлітком фінанси: скільки що коштує, як заробляються гроші, чому шахрайські схеми – це зло. Якщо є можливість, давайте якусь адекватну суму кишенькових коштів, щоб дитина не почувалася зовсім без грошей. А якщо їй хочеться більшого, підтримайте в прагненні підзаробити законно. Головне, щоб дитина знала: **вона завжди може прийти до вас зі своєю проблемою або бажанням** – і ви її вислухаєте й допоможете знайти вихід. Цим ви закладаєте міцний фундамент проти будь-яких чужих впливів.

Слайд 9. Що робити, якщо вже був контакт із вербувальниками

Тепер уявімо найгірший сценарій: ви дізналися, що ваша дитина вже вступила в контакт із такими особами або навіть виконала якесь їхнє завдання. Як діяти? **Найперший крок – не панікувати й не звинувачувати дитину.** Зараз важливо не крикнути «що ж ти наробив!», а зосередитися на вирішенні. Ваша дитина вже, мабуть, налякана й відчуває провину, тож їй потрібна ваша допомога, а не гнів. **Другий крок – фіксуйте все.** Збережіть переписки, зробіть скриншоти повідомлень, номерів, профілів тих людей, із якими був контакт. Нічого не видаляйте. Ці докази дуже цінні для правоохоронців, щоб знайти і знешкодити самих вербувальників. **Третій крок – негайно повідомте компетентні органи.** В Україні цими випадками опікується Служба безпеки України (СБУ). Не бійтесь звернутися: повірте, вони вже добре знайомі з такою проблемою. Можна зателефонувати до поліції на 102 або прямо в місцеве управління СБУ. Розкажіть усе, надайте ті самі збережені докази. Для дитини це найкращий вихід: так вона, по суті, добровільно зізнається й допомагає слідству, що зменшить негативні наслідки для неї самої. **І головний крок – не мовчати.** Часто батьки думають: «Ой, може, якось самі владнаємо, аби тихо». Але мовчання сприяє злочинцям. Якщо не заявити, ці негідники й далі шукатимуть жертв та й ваша дитина залишиться під загрозою. Тому скажіть їй: ти молодець, що розповів/розповіла нам, а тепер наша справа – захистити тебе й зупинити злочинців. У таких ситуаціях не треба боятися розголосу чи осуду. Правоохоронці на вашому боці, вони розуміють, що дитина стала жертвою обставин. Тож діяти треба рішуче: зберегти докази, звернутися до СБУ/поліції та надалі дуже пильно оберігати дитину і, можливо, навіть звернутися до психолога, якщо пережила сильний стрес. Але перший і найважливіший меседж: **не мовчіть**, будь ласка.

Слайд 10. Як дитина може заробити безпечно

Багато підлітків шукають підробіток, і це нормально: вони хочуть незалежності, своїх грошей. Наше завдання як

батьків – допомогти їм знайти **безпечні** способи реалізувати це бажання. Ось кілька варіантів, як ваша дитина може легально й безпечно заробити власні гроші (і не ризикувати при цьому).

- **Допомога по господарству чи сусідам.** Заохочуйте дитину заробляти в традиційний спосіб: допомогти по дому за додаткову плату, попрацювати влітку на дачі, вигуляти собак сусідів, посидіти з малими дітьми знайомих. Такі невеличкі послуги для родичів або сусідів – це і досвід, і безпечно, і кілька сотень гривень у власну скарбничку.
- **Легальна підробітка для підлітків.** У вже більш старшому віці (16+) можна влаштуватися на часткову зайнятість: наприклад, кур'єром, асистентом в офісі, промоутером, офіціантом у кафе в години пік. Головне, щоб це було офіційно або принаймні з вашого відома і з відповідальними дорослими навколо. Можна пошукати через знайомих або центр зайнятості варіанти стажування для молоді.
- **Онлайн-заробіток під наглядом.** Якщо дитина «дружить» із комп'ютером, чому б не спробувати заробити онлайн легально? Є безпечні платформи фрілансу, де підлітки можуть брати прості замовлення: наприклад, намалювати логотип, перекласти невеликий текст, вести соцмережі для малого бізнесу. Ви можете зареєструвати акаунт разом із дитиною та контролювати, щоб усе було чесно. Дитина отримує і навички, і гроші.
- **Монетизувати хобі.** Подумайте, до чого ваша дитина має хист. Можливо, вона гарно малює, ліпить прикраси, пече кекси чи збирається знімати відео? Допоможіть їй перетворити це на маленький підробіток. Можна продавати вироби ручної роботи онлайн або на ярмарках, пекти на замовлення знайомим, знімати корисні відео й отримувати донати. Коли підліток зайнятий улюбленою справою і ще й отримує за це гроші, у нього менше часу й спокуси шукати заробіток десь у сумнівних місцях.
- **Освітні програми та конкурси.** Є багато молодіжних проєктів, де можна виграти грант або приз. Наприклад, конкурси стартапів для молоді, ІТ-школи, олімпіади з призовим фондом. Заохочуйте дитину брати участь: якщо навіть не виграє грошей, то здобуде досвід і нові

можливості. А якщо пощастить, це буде заслужена й безпечна нагорода за талант.

Як бачите, варіантів чимало. Важливо, щоб **батьки підтримували** прагнення дитини до фінансової самостійності. Поговоріть із нею, дізнайтеся, що їй цікаво, і допоможіть знайти перевірений шлях це реалізувати. Можливо, спочатку цей «легальний» заробіток буде невеликим, зате дитина відчує впевненість, що може мати свої гроші чесно. Тоді пропозиції незнайомців «легко й багато заплатимо» будуть уже не так сильно її спокушати, бо вона знатиме ціну справжнім грошам і праці.

Слайд 11. ВИПАДКИ, коли дитина звернулась по допомогу і це врятувало

На щастя, є й позитивні приклади, коли діти самостійно вчасно звернулися по допомогу, і це їх фактично врятувало. Ось реальна історія. На Тернопільщині шестикласник отримав в інтернеті підозрілу пропозицію «підзаробити»: незнайомиць писав, що заплатить гроші за якусь диверсійну роботу (щось підпалити чи пошкодити) . І знаєте, що зробила ця дитина? Він **не** став навіть вести переговори, а одразу підійшов до мами і сказав, що от така історія. Мама, звісно, повідомила в поліцію. Правоохоронці були дуже вдячні: і не лише словом – подарували за пильність хлопчику гіроскутер, щоб заохотити його та інших дітей бути свідомими. Завдяки тому, що дитина не побоялася розповісти, ніхто не постраждав, злочин було попереджено.

Ще один із таких випадків стався в **Одесі**. Учні 9-го класу написали в Telegram невідомі з пропозицією «підзаробити». Завдання звучало серйозно: **підпалювати машини територіальних центрів комплектування, адміністративні будівлі, а потім залишати графіті.** За кожне завдання обіцяли грошову винагороду. Але хлопець попри свій вік виявив мудрість і відповідальність. Він **зберіг усе листування й передав його інспектору Служби освітньої безпеки.** Завдяки цьому вдалося запобігти злочину та вийти на слід зловмисників. Це яскравий приклад, як **розмова з дитиною** про небезпеку, імовірно, уже велася в школі або

вдома, і дала результат. Дитина знала, як діяти, і не боялася звернутися по допомогу. Тому дуже прошу: переконайте свою дитину, що **звернутися по допомогу – це правильно і добре**. Що вона не стукач, не боягуз, а навпаки – герой, який рятує і себе, й інших від біди. Як бачите, дитяча уважність і відвертість здатні буквально врятувати життя.

Слайд 12. Підсумок

На завершення хочу наголосити на головному. Вербування дітей ворогом – це реальність у всіх регіонах нашої країни. Немає значення, де ми живемо – у тилу чи ближче до фронту – через інтернет ця біда може проникнути всюди. Тому **увага батьків – вирішальний фактор** у захисті дітей. Ніхто не проконтролює дитину й не підкаже їй краще, ніж мама або тато. Школа та вчителі також не стоять осторонь: ми зі свого боку проводимо бесіди, інформаційні уроки (власне, як зараз), намагаємося донести до учнів ці ризики. Але без вашої підтримки, без продовження цієї розмови вдома ефект буде слабшим. Тільки разом – школа і родина – можемо сформувати в дітей «імунітет» до таких загроз.

Тож будьмо пильними. Виявляймо інтерес до життя наших підлітків, навіть якщо вони пручаються від «надмірної», як їм здається, уваги. Повірте, краще перепитати і перевірити, ніж потім шкодувати. Якщо ми всі – і батьки, і педагоги, і правоохоронці – об'єднаємо зусилля, щоб захистити дітей, жоден ворожий агент не зможе їх використати. Дякую вам за увагу та вашу небайдужість. Сподіваюсь, ця інформація була корисною. Якщо є питання, які потрібно обговорити, продовжимо співпрацю задля безпеки наших дітей.